

מדריך כשרות ולקט הלכות פסח התנועה המסורתית

שְׁבַעַת יָמִים, מִצּוֹת תֹּאכְלוּ--אֶף בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, תִּשְׁבְּתוּ שְׁאֵר מִבְּתֵיכֶם: כִּי כָּל-אֹכֵל חֶמֶץ, וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מִיִּשְׂרָאֵל--מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן, עַד-יוֹם הַשְּׁבַעִי: שְׁמוֹת יַב: טו

זכר ליציאת מצרים

בליל הפסח זוכרים את יציאת מצרים ומספרים את סיפורה מדור לדור. התורה קושרת את יציאת מצרים לחובת עצירת העבודה בשבת ולדאגה לגר, ליתום ולאלמנה. התורה מדגישה כי החוויה הייחודית שחווה עם ישראל במצרים מחייבת אותו ביחסו והתייחסותו לעמים אחרים, לבני משפחתו ולבעלי הצרכים המיוחדים בקרב מחנה ישראל.

מהו חמץ?

חמץ: אחד מחמשת מיני דגן (חיטה, שעורה, כוסמת, שיבולת שועל, שיפון) שבא במגע עם נוזלים אשר החמיצו אותו. איסור חמץ הוא אחד משלושה איסורי האכילה החמורים ביותר בתורה (הנהוגים בזמננו): דם, חֶלֶב וחמץ בפסח, שעונשם כרת. באיסור אכילת חמץ כלולה תערובת חמץ, כלומר דבר מאכל שאחד ממרכיביו הינו חמץ או שהתערב בו חמץ. וכן, כל דבר מאכל/משקה שקלט טעם חמץ. במשך החג החמץ אינו בטל בתערובת ואפילו הכמות המזערית ביותר מחמיצה את התערובת. אולם, בכל ימות השנה איסור תערובת הולך אחר הכלל "בטל בשישים". כלל זה מאפשר לנו להבחין בין דברי מזון מסוימים שנקנו קודם החג לבין אלה שנקנו במהלכו.

מה טיבו של איסור חמץ?

חמץ אסור מן התורה גם בהנאה, כלומר הנאה גופנית או כל תועלת ורווח, כגון: מכירת חמץ בעיצומו של החג (אפילו לשאינו יהודי), האכלת חמץ לבעלי חיים וכד'. באיסור הנאה כלולה גם תערובת חמץ, כנ"ל. איסור מיוחד לחמץ הוא איסור שהייתו ברשותנו: בבתינו, בחצרנו, במחסנינו, במכוניתנו, ובכל מקום השייך לנו. איסור המכונה בלשון המקרא: "בל יראה ובל ימצא" - איסור זה איננו תלוי באכילה ובהנאה. אין אדם שאיננו נמצא בביתו בכל חג הפסח עובר על איסור זה אם נמצא ברשותו חמץ. איסור זה הינו הרקע לניקיון הבית מחמץ ולתקנת "בדיקת חמץ".

בהתקרב חג הפסח יש לנהל את משק הבית כך שלא יישארו בין כתליו חמץ ותערובת חמץ. אם בכל זאת נשארו כמויות של חמץ שעליהם דואב הלב מלחסלם או לבערן -מן הראוי לחלקן במתנה גמורה לנוכרים. מעשה זה עדיף על "מכירת חמץ". במקום של הפסד מרובה, וכשלא ניתן לחסל את כל החמץ קודם החג, יש למכרו למי שאינו יהודי ב"מכירת חמץ". לפי כל כללי ההלכה. מקובל בדורות האחרונים לבצע מכירה זו באמצעות רב. כך אין עוברים עליו ב"בל יראה ובל ימצא", ולאחר החג, כשחוזר החמץ לבעלות יהודית מותר ליהודי לאכול וליהנות ממנו.

אילו מוצרים לא צריכים הכשר מיוחד לפסח?

המוצרים הבאים מותרים בפסח ואינם מחייבים הכשר מיוחד אם נקנו לפני החג ובלבד שהללו סגורים ולא נפתחו לפני החג: קפה, סוכר, תה, מלח, פלפל, מיצי פירות טבעיים (ללא תוספות), ירקות ופירות מוקפאים (לא מבושלים), טונה במים. אולם, אם נרכשו מוצרים אלה בימי החג יש להקפיד על הכשר מיוחד. כל דברי מאפה (מצות, עוגות, קמח מצה, פתיתי מה וכל מוצר המכיל מצה) וכן יין, חומץ, ליקר, שמנים, פירות יבשים, ממתקים, גלידה, חלה ומוצריו - כל אלה דורשים הכשר מיוחד לפסח.

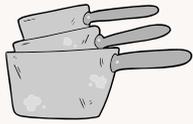
חמץ שאינו ראוי אף לאכילת כלב מותר להשהותו ברשותנו ומותר ליהנות ממנו בפסח. לפיכך מותר להשהות ברשותנו ואף להשתמש בפסח במשחות נעליים, חומרי ניקוי וסבונים, משחות רפואיות, דיו, יוד ועוד.

מהם המצרכים האסורים בחג?
להלן רשימה חלקית של מוצרים שהם חמץ גמור: קמח, כל דברי המאפה העשויים קמח (כגון עוגיות, בייסקוויטים, ופלים, גביעי גלידה, מקלות מלוחים, שקדי מרק, חטיפים, אטריות, פתיתים וכדומה). בירה, ויסקי, תחליפי קפה, נקניק ונקניקיות וכן אבקות מרק ותבלינים, וממתקים שאינם נושאים תווית "כשר לפסח".

מנהג האשכנזים וחלק מעדות המזרח (בהם יוצאי צפון אפריקה) לאסור בפסח אכילת קטניות ומוצריהן, כגון: אורז, שעועית, חומס, גרעינים, בוטנים, שמנים (פרט לשמן זית, שמן דקלים, שמן כותנה ושמן קוקוס) ומרגרינה. לעומתם, מנהג רוב הספרדים לאכול קטניות. ועד ההלכה של כנסת הרבנים בישראל פסק שמותר לבטל את מנהג האשכנזים העומד בניגוד לדעתם של כל חכמי המשנה והתלמוד (למעט ר' יוחנן בן נורי) וממליץ לאשכנזים הרוצים בכל זאת לדבוק במנהג אבותיהם לשמור אך ורק על המנהג המקורי של אורז וקטניות, אבל לאכול שמן קטניות וכל שאר הדברים ש"נאסרו" במשך הדורות כגון אפונה, שעועית, שום, חרדל, חמניות, בוטנים ועוד.

איך מכשירים כלים לפסח?
אסור להשתמש בפסח בכלים שהשתמשו בהם בחמץ. הרוצה להשתמש בהם בפסח יקדים להכשירם בהגעלה או בליבון כדת. כלים העומדים להכשרה יש לנקותם ולשפשפם היטב מכל שאריות מאכל, חלודה וכד'. אין להשתמש בכלים 24 שעות לפני הגעלתם. ניתן להכשיר כלי מתכת לסוגיהם וכן כלי עץ ואבן. כלי חרס, חרסינה ודומיהם אי-אפשר להכשיר.
כלים עדינים שעלולים להתקלקל בהכשרה - אין להכשירם. **כלים סדוקים ומחוררים** - אין להכשירם.

כמו כן יש להימנע מהכשרת סכינים שידיותיהם מחוברות בלהבם, מגרדת (פומפייה), מסננת, וכד'.
כלי פלסטיק - המקל להכשירם יש לו על מי לסמוך. **כלי זכוכית** - יש הנוהגים להשתמש בהם בפסח ללא הגעלה לאחר ניקוי ושיטפה יסודיים (עדות המזרח) ויש המכשירים אותם על-ידי השריתם במים למשך 3 ימים תוך החלפת המים מדי 24 שעות.

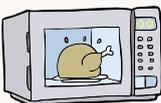
מעקרונות ההכשרה: תהליך הכשרת הכלים תלוי באופן שבו משתמשים בהם "כפי תשמישן הכשרתן". לפי ההלכה, החמץ מועבר מן הכלי באותו הליך שבו נקלט בתוכו ("כבולעו כן פולטו"). לפיכך, כלים שמשמשים בהם בנוזלים (בישול) צריכים הגעלה בתוך מים רותחים המעלים בועות, אח"כ יש לשטפם במים צוננים. כלים שמשמשים בהם ללא נוזלים (אפיה, טיגון ללא שמן) צריכים ליבון חמור באש, לפיכך אם הם עשויים מחומר שאין ניתן ללבנו (כגון סיר פלא מאלומיניום, תבניות מצופות אמייל, מחבת מצופה בטפלון, וכד') אינם ניתנים להכשרה.

איך מכשירים את שאר המטבח לחג?
ניקיון **הכיורים** והשיש ייעשה בחומרי ניקוי חריפים. בנוסף לכך, מערים עליהם רותחים: יש המקפידים להשתמש בקערות מיוחדות בתוך הכיורים.

חצובה (הברזלים ששמים עליהם את הסירים); יש המסתפקים בהגעלתם לאחר ניקויים היטב ויש המחמירים ללבנם ליבון קל. על הכיריים עצמם יש לערות מים רותחים מכלי ראשון או לצפותם בנייר אלומיניום, יש המניחים עליהם כיסוי פח המיוחד לכך. את המבערים יש לנקות היטב ורצוי להרתחים.
מדיח כלים: לאחר 24 שעות שהמדיח לא היה בפעולה, יש להפעילו ללא כלים מחזור שלם בתוספת חומר ניקוי.

תנור אפיה ומיקרוגל: יש לנקות היטב כל חלק שבא במגע עם המזון. אחר כך יש לחמם את התנור והגריל לחום מקסימאלי למשך חצי שעה. את תנור המיקרוגל יש לנקות היטב ולהניח בתוכו כוס מים.
אחר כך יש להפעיל את התנור עד שהמים יתאדו. תנור מיקרוגל הכולל אלמנט השחמה לא ניתן להכשיר.

ניקיון הבית ובדיקת החמץ
אנו נוהגים לנקות את ביתנו (הארונות, הבגדים ושאר הרהיטים והמיטלטלין) ימים ואף שבועות לפני החג. ב"מבצע" זה עלינו להקפיד במיוחד על העיקר:

להוציא לכלוך ושאריות חמץ, ולרכז את החמץ והמצרכים שאינם כשרים לפסח במקום אחד כדי שנוכל בנקל להוציא אותם מביתנו בערב הפסח. אף על פי שכבר ניקינו את הבית ותכולתו, חובתנו מתקנת חכמים לבדוק ולחפש אחר החמץ כדלהלן: אור ל"ד בניסן אחר צאת הכוכבים בודקים את החמץ לאור הנר.

בשנים בהן חל ערב פסח בשבת, נקיים את הבדיקה בין יום חמישי לשישי, אור ל"ג בניסן. יש להעדיף נר שעווה (יחידה בודדת) או נר אחר שאינו מטפטף. במקום שיש חשש מיוחד לשריפה (או כשאין נר) אפשר להשתמש בפנס. לפני הבדיקה יש הנוהגים לפזר במקומות מסוימים בבית חתיכות קטנות של לחם (רצוי לעטפן היטב בנייר). הנוהגים על-פי מנהג זה יקפידו לפזר מספר נתון של חתיכות (יש הנוהגים לפזר 10 חתיכות) ואח"כ ישימו אל לבם למצוא את כולן. טרם הבדיקה מברכים: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על ביעור חמץ" - שכן בחיפוש זה מתחילים במצוות הביעור, כלומר שריפת החמץ וכליו מן העולם. בודקים בכל מקום שעלול להימצא בו חמץ, כגון: מתחת ומעל לארונות, בין צעצועי הילדים, בספרים, בתיקים, במכונית ועוד. את החמץ שנמצא בבדיקה, וכן את החמץ שהושאר לאכילה, יש לרכז במקום מיוחד השמור מפני ילדים (ובעלי חיים) שלא יגררוהו ויפזרוהו במקומות הבדוקים והנקיים מחמץ. לאחר גמר בדיקת חמץ יש לבטל את החמץ, שמא לא נמצא הכל בבדיקה. נוסח הביטול בלילה כדלהלן: "כל חמירא וחמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה לבטיל ולהווי הפקר כעפרא דארעא." (ובעברית: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי שלא ראיתיו ושלא ביערתיו הריהו בטל ויהיה הפקר כעפר הארץ").

עד מתי צריך להיפטר לגמרי מהחמץ?

איסורי חמץ (אכילתו והנאתו) וכן חובת ביעור חמץ, זמן חלותם כבר בערב פסח (מן התורה מחצות היום, ומדרבנן הוסיפו שעה זמנית להנאה ועוד שעה זמנית לאכילה).

אחרי בדיקת החמץ, למחרת מותר לאכל חמץ עד שעתיים לפני חצות היום (בערך 10:06 זמן ירושלים). בדרך כלל יש לסיים לשרוף את כל שאריות החמץ עד 11:20 (זמן ירושלים). אם החמץ אינו שרוף לגמרי יש לפסולו באמצעות שפיכת נפט וכד' עד שאינו ראוי לאכילת כלב.

בשנה בה ערב פסח חל בשבת, מקיימים את הביעור ביום שישי וחמץ שנותר בשבת יש להשליך לאיבוד (למשל למערכת הביוב הביתית). יש שמעדיפים שלא לשמור חמץ לשבת זו ולקיים את סעודות השבת על בסיס מצה עשירה (ראו תשובת הרב גולינקין בנושא). אחרי שריפת החמץ יש לבטל שנית את החמץ ולומר: "כל חמירא וחמירא דאיכא ברשותי דחזיתיה ודלא חזיתיה, דביערתי ודלא ביערתיה לבטיל ולהווי הפקר כעפרא דארעא." (ובעברית: "כל חמץ ושאר שישנו ברשותי שראיתיו ושלא ראיתיו, שביערתי ושלא ביערתיו הריהו בטל ויהיה הפקר כעפר הארץ"). ביטול זה יאמר דווקא לפני זמן הביעור הנ"ל.

כל חמץ או תערובת חמץ שאין מבערים אותן מפני הפסד מרובה, הן הנמצא בבית והן העומד למכירה בחנות, קיוסק וכד', חובה למכרו לשאינו יהודי. את החמץ הנמכר יש לרכז ולסגור. אפשר לרכז בארון ולהדביק את דלתו בנייר דבק או בפלסטר ועדיף לסגור במפתח ולהצניעו. ניתן לבצע את המכירה דרך האתר של התנועה המסורתית. מן הראוי לבצע את המכירה בימים הסמוכים לחג ולא ברגע האחרון, ולא יאוחר מליל בדיקת חמץ, יום חמישי אור ל"ג ניסן, 10.5.2025.

כשיצא ר' ישראל מויזניץ' עם שמשו לבדיקת חמץ נעצר הרבי, פתח את מעילו, חשף את חזהו ואמר: הרי יודע אתה שעיקר החמץ הוא החמץ שבלב, בדוק כאן!
שחג הפסח הזה יביא עמו רוח של חירות, אחווה ושמחה – ובעיקר ישיב את כל החטופים למשפחותיהם, מי לחיים ולשיקום, ומי למנוחת עולמים. חג כשר ושמח!